

CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE MEDYA

GENDER EQUALITY AND MEDIA

Tuğrul KARANFİL *

* Öğr. Gör. İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Drama ve Oyunculuk Bölümü,
TÜRKİYE, e-mail: tugrulkaranfıl@aydin.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3206-3773>

Geliş Tarihi: 3 Temmuz 2019; Kabul Tarihi: 26 Temmuz 2019

Received: 3 July 2019; Accepted: 26 July 2019

ÖZET

Cinsiyetçi yaklaşımları ve şiddeti bir kadın erkek ilişkisi ötesinde; bir egemenlik ilişkisinin sonucu olarak değerlendiren bu çalışmada; erkin iktidarı ele alış süreci tarihsel perspektif içinde incelenmiş ve neolitik dönem öncesi komün toplumlardaki arketip olarak iki cinsin sosyo-ekonomik konumu ile modern toplumdaki karşılığının kıyası; çalışmanın nüvesini oluşturmuştur. Şiddetin bireyle sınırlı patolojik bir vak'a olmaktan ziyade toplumsal şartlarla olan ilişkisi incelenerek, tümevarım yöntemiyle, sosyolojik bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Tarihsel süreç boyunca değişen, mülkiyet bilincine göre biçimlenen bir propaganda aygıtı olarak kullanılabilme potansiyeline sahip olan medya aygıtlarının cinsiyetçi yaklaşımı ve şiddeti hangi yönde etkilediği sorgulanmış; medya ve egemen ideoloji arasındaki ilişkinin niteliğinin kadın hakları üzerine etkisine, cinsiyetçi yaklaşımlara karşı doğan kadın hareketlerinin ideolojik değişimine ve medyadaki yansımalarına değinilmiştir. Kadın ve erkeğin iktisadi üretim ilişkisindeki değişen katkı payının, sosyo-psikolojik alanda kültürel bir boyut kazanmış özne ve nesne ilişkisinde de değişime sebep olduğu; çalışmanın temel söylemi olarak öne çıkmış ve medya araçlarının bu değişimin görünür kılınmasında etkili bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Çalışmanın sonucunda modern toplumda cinsiyetçi yaklaşımlara ve şiddete karşı alınan önlemlerin ataerki düzen çerçevesindeki göreceliliği sorgulanırken; bir alternatif olarak sunulan yeni bir ekonomik model ile yeniden biçimlenebilecek medyanın bir eğitim aygıtına dönüşebileceği ve cinsiyetçi yaklaşımlara karşı uzun vadeli çözümler üretebilme yolunda araç olarak kullanılabileceği kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Şiddet, Medya, Ataerki, Ötekileştirme, Toplumsal Eşitlik..

ABSTRACT

In this essay, sexism and violence is accepted as the result of a relationship of sovereignty instead of seeing it as a problematic with men and women; the power of patriarchy has been examined in a historical perspective and two genera as the archetypes in the pre-neolithic communal societies and the comparison of the equivalent in modern society is the core of study. Violence is - rather than a pathological case limited to the individual – investigated about its relationship with the social conditions to reach a sociological result by using the induction as a research method. In this essay; the effect of media what is able to be a propaganda device up to the changeable consciousness of ownership on sexism and violence is researched; the control power of relationship between media and dominant ideology on the women's rights, the ideological change of uprisings led by women against sexism and their reflects on media are referred. The changible contrubution part of women and men on the relations of production what makes subject and object – has cultural codes in socio-psychological field – changes, is the basic argument of essay and it is emphasized that media has an effective role on that social alteration. In the result of research, the preventions against sexism and violence in patriarchal society are examined and it's tried to told whether media should turn into an educational way by an alternative economic model and be used as a long-term solution towards sexism or not.

Keywords: Gender, Violence, Media, Patriarchy, Othing, Social Equality.

GİRİŞ

Kadın ve erkek arasındaki ilişkinin yüzlerce yıllık evrimi; günümüze kadar çeşitli sosyal kodları ve farkında olunmasa dahi pek çok kabulü beraberinde getirmiştir. Gerek ataerkil düzenin yerleşikliği, gerekse günümüzün sosyoekonomik şartları; kadının toplumda ve bunun yansıması olarak medyadaki temsilinde belirleyici olmuştur. Özellikle ya cinsel bir obje ya da kutsiyet atfedilmiş bir anne figürü olarak temsil edilen ve medyada yeniden üretilen kadın imajı; metalaşmıştır. Kadının bir objeden ziyade birey olduğuna dair farkındalığın artmasının önündeki en büyük engel; hem birey olarak kadının, hem de onu imaj olarak yeniden üreten medyanın ekonomik bağımlılığıdır.

Ekonomik bağımlılığın sosyokültürel alanda belirleyici olduğuna dair öne sürülen yargı; sosyolojik düzlemde tartışılabilir toplumsal cinsiyet eşitliği argümanı için tercih edilen önermenin dayanağı olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda "...Gücün, iktidarın olduğu yerde özgürlüğün hiçbir çeşidinin olamayacağı..."¹ iddiasından yola çıkarak; özgürlük kavramını biçimlendiren özne olarak güç; çalışmanın temelinde ekonomik dinamiklere bağlı olarak sınırlandırılmış, tümdengelim yöntemiyle toplumsal örgütlenmeler baz alınarak örneklendirilmiştir. Toplum oluşturulan kitleyi tabakalara ayıran örgütleri; en küçük sivil toplum örgütünden, devlet mekanizmasının en üst noktasındaki yönetici kadroya kadar siyasi bir kapsam içerisine dahil edebilirken; okul, hastane ya da belediyeler dahil olmak üzere; yönetici kadroya sahip ve belli bir amaç için bir araya gelmiş toplulukları örgüt olarak nitelendirmek mümkündür. Bir topluluğun örgüt olarak adlandırılabilmesi için ortak bir hedefe ya da geçmişe sahip olması ve topluluğu oluşturan üyelerin benzer sosyokültürel, ekonomik ya da biyolojik özellikleri barındırması; topluluğun bir araya gelmesinde etkili olan faktörlerdir. Örgütsel birlikteliğin oluşması için üyelerin ikna olmasında bu faktörlerden bazen biri yeterliken, kimi zaman tamamı örgütsel yapı içerisine nüfuz eder. Öte yandan yönetici kadroya haiz olan, belli bir plan ve program ile hareket kabiliyeti sınırlandırılmış bir topluluğun örgüt adını alabilmesi için sahip olması gereken asgari şart; grup üyelerinin, ortak bir amaca sahip olmalarının gereğidir.

Daha önce değinildiği gibi; biyolojik ortaklık, toplumsal bir grubun – argüman içerisindeki yaygın kullanımıyla - örgütün oluşabilmesinde etkili olabilmektedir. Cinsiyet

farklılığı, toplumsal grubun bir araya gelmesi için yeterli bir özellikken; bu grubun örgüt adını alabilmesi için gerekli olan ortak amaç; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirmesi ile bir antitez olarak ortaya çıkmaktadır. Cinsiyet ayrımında biyolojik özelliğin temel farklılık olarak öne çıkışına; modern toplumlarda etkin olan sosyokültürel ve psikolojik şartlar da doğrudan etki etmektedir. Lakin sosyokültürel ve psikolojik şartların modern toplumlardaki sonucunu; tarih boyunca değişen ekonomik dinamikler sebeplendirmiştir. Modern toplumda cinsiyet eşitsizliğine karşı temelde biyolojik farklılığın üzerinde yükselen cinsel benzerlik; tarih boyunca değişen şartların toplumsal gruplar arasındaki farklılığın keskinleşmesiyle; sınıfsal bir benzerlik halini almıştır. Bebel (2013:11)'in "Kadının ve işçinin ortak yanı ezilen olmalarıdır" savı; bu ayrımın somutlaşmış bir ifadesidir.

Resim 1. Anadolu kültüründe bolluğun ve doğurganlığın simgesi olan ana tanrıça Kibele

Engels(2003:64); kadın-erkek arasındaki çatışmanın; tarihteki ilk sınıf çatışması olduğunu söyler; dişi cinsin erkek cins tarafından baskı altına alınmasını ilk sınıf baskısı olarak niteler. Karı koca evliliği tarihsel bir ilerleme olarak görünürken; iki cins arasındaki uzlaşmazlık toplumun hücre biçimi olan aile içerisinde çelişki yaratır. O halde tarih boyunca proleteryanın burjuvazi karşısındaki konumu ile kadının erkek karşısındaki konumunun düşümdeş olduğu öne sürülebilir. Biyolojik farklılığın sınıfsal bir farklılığa evrilmesindeki temel sebeplerden birinin iktisadi değişim ilişkisi olduğu kabul edildiğinde, üretim gücünün el değiştirmesinin patriyarkal bir aile biçimini yarattığı bu düzlemde onanabilir.

İktisadi şartlara göre değişen sosyolojik özellikler; ailenin hareketli bir öge olduğu gerçeğinin kabulünü zorunlu kılar, bu durumda aile içerisinde basit onursal adlar olmaktan öteye; toplumsal örgütlenme içerisinde karşılıklı ödevler getiren sanlar olarak baba, oğul, kardeş gibi sıfatların işlevi de değişime uğrayacaktır (Engels, 2003:30-31).

Kadının ekonomik gücü büyük oranda elinde bulundurduğu ve toplum içindeki etki alanının geniş olduğu ana soylu, neolitik çağ öncesi ilkel toplumlarda; toplumsal rejim içinde merkezi ve akrabaların çıkış noktasını oluşturan özne; annedir. Soy ve miras anadan çocuğa geçtiği için, çocuklar annenin klanına aittir. Bu yapıda, kendisiyle ile akrabalık derecesini bilmeyen çocuk için baba; yalnızca sevilen bir dosttur. Baba, ailenin geçimine katkıda bulunsa bile; kadına ait özel mallar vardır ve kadın ile erkek arasında ekonomik bir bağımlılık söz konusu değildir. Bu bağımsızlık, erkeğin kadına karşı elinde tuttuğu baskı unsurunu ortadan kaldırır (Malinowski, 1989: 18-19). Bazı yerli toplumlarda ise babanın; evin geçimi ve çocuklar üzerinde hiçbir yetkisi yoktur (21).

Öte yandan, babalık hukukunun egemen olduğu klanlarda, üretim gücünü elinde bulunduran erkeğin eril tahakkümünün tesisindeki rolü; seçilmiş iktisadi bir düzlemle öne çıkmıştır.

Üretim gücünün şekillendirdiği ekonomik şartlar üzerinde temellenen alt yapı ile din, kültür, ahlak gibi düşünceyi şekillendiren üst yapı unsurları arasındaki ilişki; ekonomik yapının düşünceyi şekillendirebileceği kanısını mümkün kılar. Zira alt yapı ve üst yapı, sürekli bir etkileşim halindedir ve üst yapıyı biçimlendiren alt yapıdır.²

İktisadi şartların, toplumun düşünsel yapısı ile etkileşim içinde olduğuna dair oluşturulan yargı; bireyin toplumdaki bağımsız düşünülmemeyeceği önermesini gün yüzüne çıkarır. Buna göre bireyin, toplumun bir ürünü olduğu öne sürülebilir.³ Lakin bu yargı; modern toplumda bir paradoksa dönüşür. İlerleyen teknoloji ile medya unsurları; birey ve toplum arasındaki mesafeyi daha da kısaltmış ve etkileşimi savunmasız hale getirmiştir. Zira okuyucu/izleyici/dinleyici talep etmese dahi; bilinçdışı bir yolla medya ürününü tüketmektedir. Toplumun neyi tüketmesi gerektiğine dair karar verme yetkisi; üreticinin ellerine geçmiştir. Üretici tarafından önerilen ürün, toplumun geneli tarafından bilinçli/bilinçdışı olarak kabul gördüğü takdirde, bireylerin genel kabulü reddetme tercihi özel bir çabanın sonucu olarak göze çarpar. Bu nedenle, bilgi yayma yetkisini elinde tutan mekanizma; analık hukukunda annenin, babalık hukukunda babanın, serbest piyasa ekonomisinde sermayedarın konumundadır; zira bağımsızdır, önerisi büyük oranda kabul görür ve iktidarı elinde tutar. Modern toplumda, kitle iletişim araçlarının iktidarı ele almasını sağlayan en büyük etken; birey ve toplum arasındaki mesafeyi daraltabilme kabiliyeti ve toplumun düşünsel yapısını biçimlendirebilme yetkisini elinde bulundurmasıdır.

İnternet, yazılı basın, radyo ve televizyon unsurlarıyla beraber kitle iletişim araçları toplumda yalnızca bilgi akışını sağlamaz; imge yaratır, toplumsal olguları tartışır, olguların temsilini yeniden üretir, değiştirir ve bilinçli yaratım olarak söylemini meşrulaştırır.⁴ Baker,⁵ *postmodern yüzeyselliğin çağında felsefeyi sokaktaki insana, öğrenciye, işçiye indirebilmenin büyük önem taşıdığını* vurgular. Kitle iletişim araçları; imgeyi somutlaştırma becerisi ile düşünceyi dilediği şekilde biçimlendirip, halka sunma yetkisini elinde tutarken; felsefeyi sokaktaki insana ulaştırmanın önemini; bizatihi kendisi derecelendirir ve zaman zaman tekeline alır.

Örgütlü bir yapı olan toplum içerisinde, kitle iletişim araçlarının kontrolü de örgütün oluşumdaki en önemli etken olan *ortak amacın* insiyatifindedir. Bu minvalde, alt birimleriyle toplumu en geniş örgüt, devlet yönetimini; ortak amacı tercih etme yetkisine sahip olan zümre ve ortak amacı ise tercih edilen iktisadi yaklaşım olarak vurgulamakta yarar var. Buna göre, medya unsurlarının somutlaştıracağı imgeler, toplumla paylaşmayı tercih ettiği bilginin akışı ve toplumsal olgulara katmak istediği boyut; devletin resmi ideolojisine uygun olmakla yükümlüdür. Zira gücü elinde tutan mekanizma; devlettir. Bu yapıda devlet ve birey arasındaki ilişkinin niteliği; kadın ve erkek, Tanrı ile kul, sermayedar ile işçi, televizyon ile izleyici arasındaki ilişki ile paraleldir. Modern toplumda, tüketicinin tüketme insiyatifini elinde bulundurduğuna dair öne sürülen gerçeklik görecelidir. Medya patronlarının, sınırlı alternatifleri seyircinin tercihinin sunma eylemi; her ne kadar demokratik görünse de, özünde antidemokratiktir. Antidemokratik ortamı meydana getiren ise tahakkümün niteliği değil, bizatihi kendisidir.

Tahakküm; dişil ya da eril, somut ya da soyut, gerçek ya da gerçek dışı olabilir. Toplumda özgürlük alanını genişletmek adına tahakkümün niteliğini değiştirmek yerine, bizatihi kendisini ortadan kaldırmak; rasyonel bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Lakin incelemenin eksenini; eril tahakküm ve bunun medya tarafından yeniden üretimidir.

Çözüm önerisini sunmadan önce cevaplanması gereken sorular şunlardır:

- Erkekler iktidarı ne zaman ele geçirdi?
- Devlet, ataerkil bir aile babasına nasıl dönüştü?
- Eril tahakkümle baş edebilme mücadelesi sırasında aranan çözüm; uzun vadede insanın insana tahakkümü ve ötekileştirmeyle mücadele için bir öneri olabilir mi?
- Toplumun patriyarkal düşünce yapısına antitez olarak üretilebilecek söylemin yayılmasında; medya araç olarak kullanılabilir mi?
- Özgür bir medya tesis edebilmek adına ticari kaygıyı ve ekonomik tahakkümü ortadan kaldırmanın bir yolu var mı?
- Alternatif medya, özgür bir medyanın inşası için bir öneri olabilir mi?
- Medya, eril tahakkümün tartışılması, farkındalığın artırılması ve çözüm üretilmesi yolunda bir eğitim aracı olarak kullanılabilir mi?

Erkeklerin iktidarı ele geçirme sürecinin; babasoylu toplumların yaygınlaşmasının bir sonucu olduğu öne sürülebilir. Neolitik çağ öncesinde ortaya çıkan bu toplumlarda; özel mülkiyet ve miras hakkı erkeğin eline geçmiştir. Avcılık ve toplayıcılıkla beraber, fiziksel güç gerektiren işleri üstlenen erkek evin geçimini sağlarken, kadın çocukların bakımını üstlenmiş, üretim gücü elinden alınarak fiziksel hareket alanı daraltılmıştır. Ekonomik iktidarı erkeğe kaptıran kadın için yaratılan bu dış şartlar; zamanla kadının sosyal ve psikolojik şartlarını da etkisi altına almıştır. Zira hayatta kalmak olarak adlandırabilecek en temel güdünün tatmini; erkeğin kontrolüne bırakılmıştır. Bu nedenle kadın; korunmaya muhtaç, çaresiz, zayıf, narın, kırılğan sıfatlarıyla tanımlanmış; bu tanımlama, modern çağda nezaket kaidelerinin kabulü olarak servis edilmiştir.

Erkeğin yüzlerce yıllık iktidarına zamanla alışıldığı, bu alışkanlığın gelenekselleştiği, yazılı ya da sözlü olarak kabul gördüğü, bir ahlak kaidesi olarak vurgulandığı, ideoloji şeklinde biçimlendiği, siyasi bir teklif olarak sunulduğu ve özünde somut olan şartların zamanla düşünsel düzleme de nüfuz ettiği aşikârdır.

“Kabul edilemez var oluş koşullarının” kadın tarafından doğal olarak görülmesi; Virginia Woolf’un kullandığı “egemenliğin hipnotik gücü” tabiriyle de ifade edilebilir (Bourdieu, 2015: 11-12). Bu hipnotik güç *biyolojik olanın toplumsallaşması ile toplumsalın biyolojikleşmesi arasındaki kolektif çalışmanın* bir sonucudur(13). Bedeni cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik olarak kabul eden toplum; biyolojik farklılığı cinsiyete göre işbölümünün doğal bir sebebi saymaktadır. Cinsiyete göre koşullanan işbölümü, toplumun çeşitli imgeleri ve buna uygun kavramları üretmesine neden olmuştur. Buna göre, fiziksel ve ahlaki cesaretin; erillikle özdeşleştirilmesi bunun bir örneğidir (24). Fallik ereksiyonu, üreme gücünün ve yaşam kaynağının somut bir ifadesi olarak sembolleşmiştir ve toplumun; bazı doğal özellikleri sosyal olarak inşa edip, sembolleştirmesi kaydedilip onaylanmıştır (26).

Kabilelerde, bizim geleneğimizde olduğu gibi, erkek cinsel organlara en azından üstü örtük olarak, aletler, takımlar denir; belki de bunun arkasında bugün bile sistematik olarak erkeklere verilmiş olan teknik nesnelere kullanma olgusu yatmaktadır (ÇN, 2015: 27).

Aynı sembolik ifade; toplumsal olanın biyolojikleşmesi argümanında da somutlaşır; buna göre cinsel ilişkinin de bir tahakküm ilişkisine dönüştüğü söylenebilir. Bu dönüşümde; eril olanın aktif, dişil olanın pasif olduğu yönündeki toplumsal kabulün inşası etkili bir rol oynamıştır. Eril arzu bir sahip olma arzusu iken, dişil arzu itaat eden ve tahakkümün erotikleşmiş kabulüdür. Bu belirgin fark; eşcinsel ilişkide daha da vurgulanır; aynı biyolojik özelliklere sahip iki erkeğin cinsel ilişki sırasında dişil rolü üstlenmek adına pasif, eril rolü üstlenmek adına aktif bir yönelimi tercih etmesi; toplumsal olanın biyolojikleşmesi adına doğru bir örnektir. Diğer bir kişinin dişileştirilerek ona üstünlük kurulması; Eski Yunan’da aşağılayıcı bir durum olarak addedilmiş, bunun uygulandığı kişi tam bir erkek ve yurttaş olma statüsünü yitirmiştir (35-36).

Kadınların babalık hukukunun egemen olduğu ilkel kabilelerdeki fiziksel alanı; evin geçimini erkeğe devretmesiyle beraber daralmıştı. Çocukların bakımından sorumlu olan kadın; eve kapanmış ve fiziksel aktivitelerden uzaklaşarak bedensel becerileri sınırlandırılmıştır. Lakin bu sınırlılık; günümüze kadar gerek terminolojide, gerek beden kullanımında, gerekse moda da olmak üzere pek çok farklı alanda kendisini göstermiştir. Buna göre kadın için; temsiline uygun olarak itaatkâr, uysal, boynu bükük bir duruş, erkek içinse güçlü, dik ve gerektiğinde atılgan bir duruş önerilmiştir. Kadın için göz göze gelmekten kaçınan; utangaç bir tavır erdem misali telkin edilmiştir. Kadının görselliği; mümkün merteye ufaltılarak görünmez hale getirilmiş ve saklanmıştır. Buna paralel olarak, Berberice'deki dişi kelimelerin küçültme sıfatıyla gösterilmesi, dişil sınırlandırmanın terminolojideki karşılığı olarak gösterilebilir. Kadının hapsedilmesi; yüzey üzerinde kapladığı alanla da kendisini gösterir; bacaklarını ayırarak oturan bir erkekten ziyade; eylemi gerçekleştiren bir kadın ise terbiyeye davet edilir. Koşmasını engelleyen yüksek topuklu ayakkabıları, dar eteği ve ellerini sürekli meşgul eden çantasıyla; kadının kıyafeti de hareket alanını daraltmıştır. Böylece cinsiyete göre telkin edilen davranış ve kıyafet biçimlerinin; ahlaki, siyasi ve kozmolojik anlamlar taşıdığı söylenebilir (42-43).

Kadın ve erkek arasındaki ilişki ve bu ilişkiye dair sosyal kodlar; aradan geçen zamanla benimsenmiş ve sorgulamaya dahi gerek duyulmayacak biçimde doğal kabul edilmiştir. Artık değil erkekler; kadınlar dahi maruz kaldıkları dayatmaları üstü kapalı bir suç ortaklığıyla onaylarlar (ÇN, 2015: 43). Buna göre erkek; uzun yıllar önce ele aldığı ve her erkek çocuğuna küçük yaşta vaat edilen iktidarı; elinde tutma refleksini taşır. Lakin, küçük yaşta ailesi tarafından kendisine iktidar verilen erkek çocuk; büyüyüp de eşiyile ya da kız arkadaşıyla tanıştığı anda; iktidar olmadığının farkına varır ve paniye kapılır. Erkeğin yetişkin olma sürecinde yaşadığı bu travma, onu şiddete yönlendirebilir. Paniye kapılan erkek, iktidarını korumak için şiddete başvurur ve egemenliğini reddeden kadını sindirmeyi tek çıkar yolu olarak görür. Kaybedilen iktidarını yerine koyma çabasındaki erkeğin durumu patolojik bir vak'a değildir; zira toplumun yönlendirmesinin bir sonucudur. Şiddetin bir türevi olarak tecavüzün, cinsellikle bir bağlantısı yoktur, zira cinsel ihtiyacını başkasının özgürlük alanını gasp etmeden de tatmin edebilme imkanına sahip olan bireyin tek amacı; kaybettiği egemenlik hissiyatını yerine koymaktır. Toplumun, ereksiyon sorunu yaşayan bir erkeği iktidarsız olarak adlandırması, terminolojik bağlamda manidardır. Bu nedenle şiddet ve tecavüz bireysel değil; toplumsal vak'alardır.⁶

Resim 2. Efsanevi bir yaratık olarak Antik Yunan mitolojisinde yer alan Satir.

Kaynak: <https://www.etsy.com/nz/listing/553300050/satyr-greek-roman-mythology-penis-statue>

Buna dayanarak söylenebilir ki; kadına şiddeti engellemenin başlıca yolu şudur; kadını narin, kırılğan, duygusal, uysal sıfatlarıyla bezeyip; kadın, zarar verilmemesi gereken bir çiçektir sloganıyla yola çıkmak yerine; öncelikle yapılması gereken, erkeğin elinden iktidarı almaktır. Bu nedenle Cumhuriyetin kazanımları çok kıymetlidir; yaklaşık bir asır önce kadına verilen seçme ve seçilme hakkı; erkek iktidarına vurulan bir darbedir.

287

Toplumunu eğitmek, bireyi doğru yönlendirmektir. Bu nedenle toplumun yönlendirilmesi hususunda kitle iletişim araçlarının eğitici işlevi büyük önem arz eder. Lâkin kitle iletişim araçlarının eğitici işlevinden önce, iletişimin ve kitle iletişim araçlarının ne olduğunu tanımlamakta yarar var; Türkoğlu (2004: 68-70), iletişimi ve kitle iletişim araçlarını şöyle tanımlar:

İletişimin gerçekleşmesini sağlayan her türlü araç (ses, söz, yazı, beden dili, jestler, mimikler, giyim-kuşam, hatta koku, davranış vb.) iletişim aracıdır ancak yüz yüze karşılıklı olmayı gerektirmeden anında iletişim kurmayı sağlayan ve bunu kitlesel düzeyde gerçekleştiren araçlara kitle iletişim araçları diyoruz. Bazı yazarlar en eski kitle iletişim aracının kitap olduğunu ileri sürerken, elektronik iletişim araçlarının halkın çoğunluğunu etkileyebilmek amacıyla, seri üretim ve kullanım yoluyla yaşamlarımıza girmesiyle birlikte, kitle iletişiminden ve kitle iletişim araçlarından söz edilmeye başlanmıştır. Genellikle, gazeteler, dergiler, sinema, radyo, televizyon, reklamlar, popüler kitaplar ve popüler müzik, kitle iletişimini sağlayan araçlar olarak kabul edilebilir.

(...)

Basın; yazının bütünleştirici işlevini, kamuoyu kavramını öne çıkarttı. Gazete ve dergilerin düzenli ve sürekli bir bilgi-haber akışı sağlaması bir gündelik alışkanlık yarattı. Ticari bir araç haline gelen enformasyon içeriği, bir kamusal alan işlevi görmeye başladı. Kentli ve seküler bir okuyucu kitlesi oluştu.

Radyo; ulaşılan dinleyici alanını daha önce düşünülemez bir boyutta genişletti. Sözlü iletişimin retoriğe uzanan kökenini hatırlattı. Radyo; söz, efekt ve müzikle, malzemesi ses olduğu için adeta tanıdık ve zararsız bir dostu dinlemek gibi algılanmakta.

Sinema ve televizyonla birlikte; görsel iletişim, ikonalar üzerine yapılan çalışmalarla birleşti. Tarih, sosyal antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve psikoloji, ikonografi, bilgi sosyolojisi, ortaçağ ritüellerini gündeme getirdi.

Modern çağda, kitle iletişim araçlarının tamamını bünyesinde toplamayı başarabilen bir aygıt var; internet. İnternet de dahil olmak üzere diğer tüm elektronik kitle iletişim araçlarının sağladığı bilgi akışının amacı; bilgi sahibi yapmaktan ziyade, haberdar etmektir (Türkoğlu, 2004: 73).

Bir canlı türü olarak insan, - diğer canlı türlerine nazaran - akli melekelerinin de son derece yetkin olmasıyla beraber, sahip olduğu yaşam enerjisini tasarruflu kullanma eğilimindedir. Bu refleks, insanın amaca giden yolda daha az enerji harcamasına olanak sağlayacak alternatifleri seçmesini sağlar. Buna göre, özellikle son yıllarda teknolojinin gelişimi; insanın bilgiye daha kolay ulaşmasını sağlamaktadır. Toplumun bilgiye ulaşabilmek adına en zahmetsiz yol olarak, kitap okumak yerine interneti seçmesi; tiyatro ya da sinemaya gitmek yerine televizyon seyretmesi - enerji tasarrufu hususunda - insanın temel eğiliminin yansımasıdır. Nitekim, daha önce de değinildiği gibi gerek internet gerekse televizyonda seyircinin ulaştığı bilgi seçili değil, çoğunlukla haber vermeye yönelik niteliksiz bilgidir.

Susan Sontag: “Bütün fotoğraflar memento mori (ölüm anı)dır” diyor ve ekliyor: “Fotoğraf çekmek, başka insanların (veya şeylerin) ölümlülüğüne, çaresizliğine, değişebilirliğine katılmaktır (akt: Türkoğlu, 2004: 86).

Sinemayı ve televizyonu; hareketli fotoğraflar, edebi ürünleri ve yazılı basını; sözcüklerle çizilen resimler ve zihinde oluşan imajlar bütünü olarak kabul edersek; elektronik kitle iletişim araçları; izleyeni/okuyanı/dinleyeni imaj yaratımı yoluyla başkalarının hayatlarına dahil eder. Başkalarının çaresizliğine, değişebilirliğine tanık olan bizler; internet hızıyla daha fazla yaşama dahil olup katharsis (arınma) yaşarız. Merak duygusunu, hızlanan iletişim ağı yoluyla sonuna kadar tatmin eden tüketici; modern çağda üst benliği ile yaptığı uzlaşma sonucunda gideremediği şiddet ve cinsel ihtiyaçlarını kitle iletişim araçlarının kendisine sunduğu imajların içine kendi hayallerini de dahil ederek gidermeyi dener. Bir canlı türü olarak insanın cinsel ve şiddet içerikli medya ürünlerini tüketme eğiliminin; bahsi geçen temel güdüsünden kaynaklı olduğu söylenebilir. Modern çağda, gittikçe büyüyen imajlar çöplüğünde kitle iletişim araçları tarafından topluma sunulan bilgi; bu nedenle ehemmiyet arz eder.

Öte yandan, kapitalist toplumlarda medya ürünleri de alınıp satılan ve pazarlanan metallerdir. Öncelik; talep göreni üreterek, ticari kaygının tatminidir.

Kitle iletişim araçları, uluslararası finans kapital için de son derece işlevsel reklam ve pazarlama araçlarına dönüşmüştür.

ABD film endüstrisi, gelirinin %40'ını uluslararası platformda satışa sunduğu programlar ile elde eder ve bu programlar uluslararası yayın akışının 3/2sini oluşturur. Gelişmekte olan ülkelerin program içeriklerinin %60'tan fazlasını bu programların doldurduğunu ve Hollywood kaynaklı; kültürel katkı sunmak ve bilgi vermektan ziyade sadece eğlendirmeyi hedefleyen bu programların tüketim oranı bazı ülkelerde %90 civarındadır. ABD ticari televizyonunun eğitici bir katkı sunmadığını ileri süren eleştirilere karşı bir program yapımcısının yanıtı şu şekildedir: “Bu bir eğlence endüstrisi. Eğer bir mesajınız varsa, onu Western Union'ın telgrafıyla gönderin.”⁷

Medya sektöründeki ticari kaygılar; üreticiyi ya ucuz ithal programları almaya ya da ucuz ithal programlarla rekabet edebilmek adına; maliyeti düşük kalitesiz program üretmeye teşvik eder.

Sonuç itibariyle sunulan, izleyiciye kısa vadede haz veren, lakin sosyal sorumluluk ve etikten yoksun vasıfsız imajlar bütünüdür.

İktisatçı Friedman'ın "Şirketlerin kâr etmekten başka sosyal sorumlulukları yoktur" öngörüsü; kapitalist toplumlardaki medya sektörü için de geçerliliğini korumaktadır.⁸

Daha geniş kitlelere ulaşabilmek adına sermayesini genişletme eğilimini sergileyen medya sektörünün devlet ile olan ilişkisinde belirleyici olan yine ticari kaygılardır. Zira 1980-2000 yıllarını kapsayan bir araştırmaya göre, medya yirmi iki başlık altında belirlenen 787 teşvik belgesi kullanmıştır ve 1983-1997 yılları arasında basın için 918 milyon dolar tutarında bir teşvikten söz edilir.

London Times'in sahibi Rupert Murdoch; Thatcher yanlısı yayın yapmasına karşılık getirilen eleştirilere şu şekilde yanıt verir: "Ben bunca yolu gazetenin iç işlerine karışmamak için mi teptim." İngiltere'de *Mirror* grubunun sahibi Robert Maxwell ise grubun yayın akışına yönelik müdahalesini şu ifadesiyle haklı göstermeye çalışır: "Bu işe doksan milyon pound/sterlin yatırdım ve bunu hayır duası almak için yapmadım."⁹

Yönetici erkin basına yönelik müdahalesine verilebilecek ilk örnek; Osmanlı döneminde 1864 yılında çıkarılan Matbuat Nizamnamesidir. Amacı ise *adab-ı umumiyyeyi ve saltanat-ı seniye'yi zem ve kadih'ten korumak*, yani genel ahlakın ve iktidarın eleştirilmesini önlemektir. Bu düzenlemenin öngördüğü cezaların yetersiz bulunması üzerine 1867 yılında Âli Kararnamesi düzenlenmiştir.

Günümüz radyo ve televizyon yasasında Matbuat Nizamnamesinde geçen ifadenin bir benzeri olarak; "genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısının korunması"na yönelik ve ayrıca "çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimlerini" olumsuz yönde etkilemeyecek yönde yayın yapılması salık verilir. Türk aile yapısı, genel ahlak ya da çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyecek yayın ifadeleri nesnel değildir ve sınırları belirsizdir.¹⁰ Zira Pierre Bourdieu'nun ahlaka dair şu ifadesi bu mevzuda açıklayıcıdır:

*Eğer ahlaki savsaklamaları doğuran yapısal mekanizmaların bilincine varılsaydı, bunları kontrol altına almaya yönelik bilinçli bir eylem de mümkün hale gelirdi. Yüksek düzeydeki bir kinizimle belirginleşen bu evrende ahlaktan çokça söz edilmektedir. Ahlakın ancak yapılar; insanların ahlaktan çıkarları olmasını sağlayan mekanizmalara dayanırsa etkili olduğunu biliyorum. Ahlaki kaygı gibi bir şeyin ortaya çıkabilmesi için, bu şeyin o yapının içinde dayanaklar ve destekler; ödüller bulması gerekirdi. Bu ödüller izleyici kitlesinden de gelebilirdi. Eğer ne türlü kullanımlara maruz kaldıkları konusunda daha aydınlatılmış ve bilinçli olsalardı.*¹¹

Yayıncılar tarafından korunması önerilen genel ahlak yasasının niteliği görecelidir. Öte yandan, kadının korunmasını salık veren resmi müdahalenin içine düştüğü paradoks için şu örnek verilebilir; 2005 tarihli 5378/37 yasa ile değişik "Kadınlara, güçsüzlere, özürlülere ve çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi" bendi; cinsiyet ayırımını ve ötekileştirmeyi reddederken; aynı zamanda kadını akli melekelerini yeterince kullanamayan ve aciz bir varlık olduğuna dair imajı toplumun bilinçaltında yeniden kodlar ve üretir.¹²

Medya takibine yönelik çıkarılan yasaların nesnelligi; kadına karşı şiddetle mücadelede ihtiyaç duyulan niteliktir.

Resim 3. Andy Warhol – *Marilyn Monroe* (1967)

Kaynak: <https://publicdelivery.org/andy-warhol-marilyn-monroe/>

SONUÇ

Nietzsche'nin; insan doğasının şiddet ve kötülüğe yatkın, merhamet ve iyiliğin ise yapmacık gösterişler olduğuna dair kanaati tartışılabilir. Lakin ekran karşısında şiddet içerikli bir görseli izleyen seyirci için; gladyatör dövüşlerini seyreden bir Romalı ya da boğa güreşi seyircisi kadar haz almadığını iddia etmek acele karar vermektir (Türkoğlu, 2004:235).

İnsani olan bu zafiyetten faydalanmaya gönüllü olmayan bir medya sektörü yaratmak; çözüme giden yolda önemli bir adım olabilir. Bu adımı atabilmek adına kadını metalaştıran tüm eğilimlere şiddetle karşı durmak şarttır; lakin bunu yapabilmek adına medya sektörünü ticari kaygılardan arındırmanın ve medyayı özgürleştirmenin gereği öne çıkar. Sermayenin büyümesine odaklanmış bir sektörün bu yönde evrilmesini sağlamak kuşkusuz kısa vadede mümkün olmayacaktır.

Öte yandan ilerleyen teknolojinin ve modern çağın bir getirisi olarak alternatif medya bu konuda umut vericidir; genel ideolojiye, kolay ulaşılabilirliğe, alışkanlığın talep edilmesine yönelik hizmet veren ana akım medyaya karşı alternatif medya olarak internet; imkânları geniş bir haber akışı ve bilgi paylaşımı olanağı sunmaktadır. Ataerkiye karşı antitez oluşturmak adına feminist yayınların çoğalmasını sağlamak, şiddete ve kadının medyadaki alışıldık temsiline karşı söylem üretmek için alternatif bir medya aracı olarak interneti; yeni bir kanal ve hızlı bir yayın mecrası olarak kabul etmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Özellikle 1980 sonrası liberal bir çizgide seyreden feminist hareketi daha geniş bir çatı olan; emek çatısı altında yürütmek ve öncelikle kadının emeğini özgürleştirmek gereklidir. Zira şiddet ve tecavüz; başkasının özgürlük alanını işgal etmek, onu egemenlik altına almak ve tahakküm uygulamaktır. Bu tahakküm, hayatın her alanına nüfuz etmiştir. Kadın ile beraber çocuk da, hayvan da, eşcinsel olan da, kısacası ötekileştirilen herkes; egemenin tahakkümü altına girer. Bu nedenle uzun vadede amaç; tahakkümün cinsiyetini değil, bizatihi kendisini ortadan kaldırmak olmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- BEBEL, August. (2013). *Kadın ve Sosyalizm*. (Çeviren: Saliha Nazlı Kaya). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- MALİNOWSKI, Bronislaw. (1989). *İlkel Toplumlarda Cinsellik ve Baskı*. (Çeviren: Hüsen Portakal). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- BOURDIEU, Pierre. (2015). *Eril Tahakküm*. (Çeviren: Bediz Yılmaz). Ankara: Bağlam Yayınları.
- TÜRKOĞLU, Nurçay. (2004). *Toplumsal İletişim*. İstanbul: Babil Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

- ENGELS, Friedrich. (2003). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. 06.10.2013 <http://www.demokratikgenclikhareketi.org/kitap/aileninozelmulkiyetinvedevletinkokeni.pdf>
- TEMELKURAN, Ece. (1999). *Cinsel Özgürlük Mavali*. **Birikim**. Mart. Sayı: 119. S. 37-41 25.01.2016 <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/2863/cinsel-ozgurluk-mavali#.VwdnIpyLQdU>
- ÖZÇAM, Meryem. *Alt Yapı, Üst Yapı ve İktisadi Yapı Kavramları*. 27.01.2016 <http://www.iktisadi.org/alt-yapiust-yapi-ve-iktisadi-yapi-kavramlari.html>
- MARKS, Karl. Engels, Friedrich. (2003). *Seçme Yapıtlar (Birinci Cilt)*. 01.02.2016 <https://www.marxists.org/turkce/m-e/secme-yapitlar/yapitlar1.pdf>
- U. TANRIÖVER, Hülya. Vitrine, Ece. Sözeri, Ceren. (2009). *Gözlemlerden Eylemlere: Türkiye’de Cinsiyetçi Olmayan Bir Medyaya Doğru. İleti-ş-im*. Yaz. Sayı: 10. s. 33-51 01.03.2016 <http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/article/view/5000004819>
- BAKER, Ulus. “Önsöz” *Gilles Deleuze, Spinoza Üzerine Altı Ders*. 02.02.2016 <http://www.korotonomedy.net/kor/index.php?id=21,175,0,0,1,0>
- SOMAY, Bülent. *Bülent Somay ile Söyleşi*. 05.02.2016 <http://viraverita.org/roportajlar/bulent-somay-ile-soylesi-i>
- ÜNLÜER, Ayhan Oğuz. (2006). *Medyada Etik Söylem ve Medya Etiğini Biçimleyen Temel Belirleyiciler Üzerine Bir Değerlendirme*. **Küresel İletişim Dergisi**. Güz. Sayı: 2. 01.03.2016 <http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/hakemli%20yazilar%20pdf/03Ayhan%20Oguz%20%20C3%9CNL%20%20C3%9CER.pdf>
- ALTUN, Murat. (2007). *Medya ve Toplumsal Cinsiyet Algısı için Eleştirel Bir Perspektif*. **Aile ve Toplum**. Ocak-Şubat-Mart. Sayı: 11. 01.05.2016 <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000108139/5000100849>

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Resim 2. <https://www.etsy.com/nz/listing/553300050/satyr-greek-roman-mythology-penis-statue>
- Resim 3. <https://publicdelivery.org/andy-warhol-marilyn-monroe/>

NOTLAR

-
- ¹ <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/2863/cinsel-ozgurluk-mavali#.VwdnIpyLQdU>
- ² <http://www.iktisadi.org/alt-yapiust-yapi-ve-iktisadi-yapi-kavramlari.html>
- ³ <https://www.marxists.org/turkce/m-e/secme-yapitlar/yapitlar1.pdf>
- ⁴ <http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/article/view/5000004819>
- ⁵ <http://www.korotonomedy.net/kor/index.php?id=21,175,0,0,1,0>
- ⁶ <http://viraverita.org/roportajlar/bulent-somay-ile-soylesi-i>
- ⁷ <http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/hakemli%20yazilar%20pdf/03Ayhan%20Oguz%20%C3%9CNL%C3%9CER.pdf>
- ⁸ <http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/hakemli%20yazilar%20pdf/03Ayhan%20Oguz%20%C3%9CNL%C3%9CER.pdf>
- ⁹ <http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/hakemli%20yazilar%20pdf/03Ayhan%20Oguz%20%C3%9CNL%C3%9CER.pdf>
- ¹⁰ <http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/hakemli%20yazilar%20pdf/03Ayhan%20Oguz%20%C3%9CNL%C3%9CER.pdf>
- ¹¹ <http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/hakemli%20yazilar%20pdf/03Ayhan%20Oguz%20%C3%9CNL%C3%9CER.pdf>
- ¹² <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000108139/5000100849>